

161/1 BEIARELVA U/ ARSTADÅGA (Vassdragsnr. 161.Z)

<u>Fylke(r):</u>	Nordland
<u>Kommune(r):</u>	Beiarn, Rana, Skjerstad, Saltdal, Gildeskål, Meløy
<u>Kartblad N50:</u>	2028 I, 2028 IV, 2029 II
<u>Nedbørfelt:</u>	863,7 km ²
<u>Toppunkt-utløpspunkt:</u>	1637 - 0 moh.
<u>Skoggrense:</u>	500 - 600 moh.
<u>Marin grense:</u>	100 moh.
<u>Naturgeografisk region:</u>	36b: Nordland, Troms og Lapplands høyfjellsregion, underregion; kraftige fjellmassiv, både skarpe og avrundete former, breer forekommer. Store forskjeller mellom øst og vest 43a: Nordlands maritime bjørk- og furuskogregion, Underregion; Saltdal-Sørfold-området
<u>Landskapsregion:</u>	17: Breene 33: Innlandsbygdene i Nordland 35: Lavfjellet i Nordland og Troms
<u>Urørt natur:</u>	>5 km: 23 %, 3-5 km: 13 %, 1-3 km: 31 %
<u>SP-kategori/-gruppe:</u>	-
<u>Verneplanstatus:</u>	Ikke tidligere vurdert
<u>Nasjonale laksevassdrag:</u>	-

Generell beskrivelse

Beiarelva har sitt utløp i bunnen av Beiarfjorden.

Beregnet årsnedbør er ca. 1800 mm, spesifikk avrenning 53,29 l/s/km² og middeltilsiget 45,62 m³/s.

De nedre deler av elva renner stille og er preget av sand og slambotn. I fjordbotnen har elva lagt opp mye sedimenter, delvis som en bank i selve utløpet (Reinøra). Elva har nå utløp langs land på vestsida, mens bukta i øst er full av sedimenter. Det svake fallet gjør at floa strekker seg hele 7 km ovenfor elveutløpet og helt opp til Vold bru.

Beiarvassdraget har vært gjenstand for omfattende fysiske inngrep i forbindelse med kraftutbygging. Det første inngrepet kom ved tillatelse til oppdemming og overføring av sideelva Arstadåga til Sundsfjord i 1961, noe som berørte nederste del av Beiarvassdraget. Øvre del av nedbørfeltet er overført til Storglommagasinet via Trollbergutbyggingen. Denne utbyggingen tok, via ei takrenne rundt øvre del av Beiardalen / Gråtådalen, mye av brevatnet fra Svartisen over i Storglommagasinet. Videre er det flere elveforbygninger langs elva. Beiarelva renner gjennom hele den bebygde delen av Beiarn. Det går vei langs elva flere steder, og det er en rekke bruer over den. Leirvika er lite påvirket, men vil være svært sårbar for inngrep. Den er foreslått fredet som naturreservat i kystverneplan for Nordland.

Beiarn kommune fikk godkjent sin kommuneplan i 20. juni 2001. I tillegg har kommunen fem kommunedelplaner, hvorav fire kommer innenfor det aktuelle området for vassdragsvern: kommunedelplan (kdp) for Moldjord, kdp for Storjord, kdp for Storjord – Larsos og kdp for Tollå. Det meste av arealet i det foreslåtte området er i ulike LNF-kategorier, men det foreslåtte nedbørfeltet omfatter også de fleste andre plankategorier (bebyggelse, industri, reguleringsplaner m.m.). Beiarn har også en relativt stor del av arealet sitt verna etter naturvernloven. Det er særlig Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark og Gåsvatnan landskapsvernområde som dekker områder av større utstrekning.

Saltfjellet-Svartisen nasjonalpark omfatter det meste av fjellområdene øst for Beiardalen og områdene sør for Beiardalen og Gråtådalen. Gåsvatnan naturvernområde grenser til nasjonalparken i nord. De vestlige delene ligger innenfor Beiarelvas nedbørfelt. I tillegg finnes Vahcanjohka naturreservat på vestsiden av Gråtådalen, samt Arstadlia-Tvervikenakken naturreservat og det foreslåtte Leirvika naturreservat.

Det foreligger gjødselplan for alle gårdsbruk i kommunen. Beiarn kommune har bygd kloakkrenseanlegg, som det stilles strenge krav til. Ingen oppfatter forurensing fra bosetting som et problem. Mulige, ikke kjente kilder, kan likevel være avrenning fra jordbruket og kommunalt renseanlegg.

Geologisk mangfold

Berggrunnen i nedbørfeltet er dominert av den kaledonske fjellkjeden og består av marmor, glimmerskifer/glimmergneis og lokalt kvartsdioritt/tonalitt. Landskapet er preget av et markert dalføre (Beiardalen) som følger en markert strukturlinje i berggrunnen, og fjellområder omkring på opp til 1600 moh. Deler av fjellområdene er alpint preget og har mange botner og mindre breer. Dalbunnen har morenedekke i øvre del, og hav- og fjordavsetninger, breelv og elveavsetninger lenger ned i dalføret. Marin grense er noe over 100 moh. Elveløpet slynger seg i samlet løp gjennom dalen, men med enkelte markerte banker. Deltasletta har hevede terrasser i flere nivå og spor etter gamle løp. I utløpet er karakteristiske munningsbanker. Det er dannet en stor deltaplattform ut i fjorden med bankedannelser og tydelige dreneringsløp. Oppgrunningen går ca. 600-800 m ut fra elveløpet og en stor del er tidevannsflater ved fjære sjø.

I Bjøllådalen ligger en stor brerandavsetning, samt ulike breelv- og bresjøavsetninger. Området har stor grad av urørthet og er viktig for forståelsen av avsmeltingsforløpet i siste fase av istida. Ved Høyforsmoen ligger randavsetninger av store dimensjoner bygd opp til MG. Området er viktig for tidfesting av innlandsisens gradvise tilbaketreking. Dette er glasifluviale deltaavsetninger og dreneringsløp i Tollådalens utløp i Beiardalen. Avsetningen er samtidig med Misværtrinnets avsetninger.

Nedbørfeltet har mye karst og mange grotter. I delfeltet Gråtåga, er det registrert 55 grotteinnganger i høydenivået 150 - 850 moh. 3 av grottene er registrert å være over 1 km lange. Flere av grottene har stor nasjonal verdi. En del av grottene er påvirket av overføringen til Storglommagasinet. De grottene som er påvirket, har fått redusert sin verdi. I tillegg til grottene har området en rekke overflateformer av karst. Det ligger grotter spredt over hele Beiardalen. Lurfjellet er svært rikt på overflatekarts. Her er registrert 19 grotteinnganger. I Tollådalen er en grotte registrert.

Meget stor verneverdi ****

Biologisk mangfold

Beiarelva er blant de tre beste lakseelvene i Nordland. Vassdraget har meget gode oppvekstområder for laks, sjøaure og sjørøye. Beiarelva er ei storlakselv. På grunn av stort produksjonspotensiale har elva blitt karakterisert som et betydelig laksevassdrag også i nasjonal sammenheng. Det ble oppdaget Gyrodactylus salaris i vassdraget i 1981, men etter vellykket rotenonbehandling høsten 1994 er nå elva friskmeldt. For å få bygget opp laks- og sjørøyebestandene raskest mulig, ble det satt ut laksesmolt i utløpsområdet før rotenonbehandlingen i 1994 og det er satt ut laksesmolt i perioden etter rotenonbehandling. Sommeren 2002 ble elva offisielt åpnet for fiske igjen. Beiarelva er foreslått som nasjonalt laksevassdrag av Fylkesmannen i Nordland. Tverrvik er et viktig funksjonsområde for frosk.

Innen vassdraget finner vi naturtypen tørre strandengsamfunn, samt velutviklede fuktige typer som salteng, brakkvasseng, pøler og strandmyr. Forekomstene av evjebrodd, havstarr og spriklestarr er også interessante. Spriklestarr er en arktisk art som ikke er kjent lenger sør.

Beiarelvas utløp i fjorden danner et brakkvannsdelta. Reinøra er en stor elveør i utløpet med strandeng på sand, grus og leire. Den grunne Leirvika flør over ved tidevann. Leirvika og de ytre delene av Soløymarka har ei stor, skjerma avleirings-strandeng med velutvikla dreneringssystem og er sagt å være Nordlands mest interessante fjordbotnstrandeng. Området har flere panner og pøler, og er representativt for strandenger ved elvemunninger, vegetasjonen er meget variert. Lokaliteten har mange regionalt sjeldne vegetasjonstyper, samt noen unike kombinasjoner i tillegg til rikt artsutvalg og mange ulike plantesamfunn. Her er forekomst av tørre strandengsamfunn, samt velutviklede fuktige typer som salteng, brakkvasseng, pøler og strandmyr. Forekomstene av evjebrodd, havstarr og spriklestarr har interesse. Spriklestarr er en arktisk art som ikke er kjent lenger sør. Det er den eneste gjenværende intakte strandenglokaliteten i Nordland ved en stor elveos. Mot land finnes bjørkeskog, rik kantmyr og dyrket mark. Lokaliteten har internasjonal verneverdi. Sjøglattkrans er

klassifisert som en direkte trua (E) rødlisteart, og finnes i området. Denne arten er endemisk for Nordland og er ellers kun kjent fra Hemnes og Vefsn.

Deler av området er foreslått verna i Utkast til kystverneplanen for Nordland fylke, og omfatter utløpet av Beiarelva og strandområdet øst for dette hvor det forekommer svært interessante strandområder. Området huser i dag den best utviklete, mest varierte og minst påvirkete elvemunnings-strandenga i fylket. Verdien ligger i topografisk plassering og morfologisk utforming, variasjon i vegetasjon og flora, og i velutviklete soneringer og gradienter. Leirvika naturreservat er for øvrig foreslått tatt inn i Europarådets biogenetiske reservatsystem ("salt marshes"). Området grenser ellers til Arstadlia - Tvervikkakkan naturreservat, verna i verneplan for rike løvskoger i Nordland fylke.

På Moldjordmoen ligger et breelvdelta med spesiell vegetasjon. Blant annet er det funnet marinøkkel og rødlistearten handmarinøkkel. I sørvendte berg og rasmarker i området Soløymarka - Mulhammaren finnes flueblom og flere mariskolokaliteter. Fjellplataet på Seglfjellet har en rik fjellflora. Slåtteengene ved Osbakk er nasjonalt viktige som kulturlandskap.

Munningsområdet til Beiarelva har et rikt fugleliv og det er et viktig funksjonsområde som trekklokalitet, spesielt i vårtrekket. Særlig Leirvika er en enestående biotop for ulike vadefugler. Følgende arter er registrert i deltaområdet om våren: Sandlo (flere hundre individer), gluttsnipe, myrsnipe, temmincksnipe, skogsnipe, krikkan, stokkan, brunnakke, brushane (ca. 20 individer), vipe, tjeld, småspove og rødstilk. I tillegg er laksand og kvinand registrert i selve elveløpet. Småspove, vipe, rødstilk og fiskemåse hekker i området. Myrsnipe og rødstilk er for øvrig norske ansvarsarter, dvs. arter som forekommer med minst 25% av den europeiske bestanden i Norge. Lokaliteten kan dessuten være et viktig næringsområde for rovfugl. I Tollådalen er det to viktige våtmark- / myrområder for fugl: Øvre og Nedre Tollådal. Det er registrert flere hundre våtmarksfugl i sesongen. Innenfor nedbørfeltet er følgende fuglearter med yngleområde registrert: hønsehauk, jaktfalk, kongeørn, storlom, fjellvåk, havelle, svømmesnipe, våtmarksfugl, sandsvale og ravn. Av pattedyr er rev og smånagere registrert. Deltaet er et viktig funksjonsområde for elg. Gaupe, jerv, oter og steinkobbe er registrert.

Følgende rødlistede arter er kjent: fjellrev, hønsehauk, jaktfalk, kongeørn, storlom, gaupe, oter, jerv, sjøglattkrans og flueblom.

Meget stor verneverdi ****

Landskapsbilde

Beiardalen er en typisk u-dal med til dels svært høye dalsider som flere steder er mer enn 1000 m høye. Dalen er preget av Beiarelva som slynger seg fram i dalbunnen, med flere ruvende fjell og isbreer på sidene. Særlig vestover er fjellformene ville, mot underlandskapsregionen Svartisen. Det er også en rekke hengende sidedaler til Beiardalen. Gjennom nesten hele dalen ligger det gårder mer eller mindre spredt. Det er mye granplanting i dalen.

Feltet har flere ulike landskapselementer. Noen, tilfeldig utvalgte, er nevnt her.

Tollåurda er et trangt elvejuv i enden av Tollådalen. Tollåga danner en mektig foss ved inngangen til juvet. Videre nedover renner elva i roligere stryk. På sidene er det flere markerte småfosser. Særlig sørsida av juvet har bratte sider.

Gråtådalen har et dramatisk landskap med store kontraster. Snø- og iskledd fjell ligger rundt en frodig og skogkledd dal med jordbruksbebyggelse i bunnen. Flere bekker/smeltevannselver kommer ned fra breene.

Øvre del av Beiardalen er en trang dal med "vestnorske" dimensjoner. Selve dalen stiger relativt lite. Beiarelva renner forholdsvis rolig i dalbunnen. Mektige fjell på begge sider av dalen reiser seg over 1000 meter opp, med Skjelåtinden som den høyeste på vestsiden med sine 1637 moh. Verdien på landskapet går noe ned på grunn av at flere av bekkene er fjernet og overført til Storglomvatnet. Seglfjellet / Beiarelvas utløp i Beiarfjorden er et flott deltaområde med variert vassdragslandskap og skogsamfunn. Den bratte, dramatiske vestveggen på Seglfjellet forsterker kontrastene i landskapet her. Det er forholdsvis lite tekniske inngrep i landskapsrommet.

Ramskjellvatnet er et flott, naturskjønt område. Det store Ramskjellvatnet gir området et rolig preg, samtidig som Ramskjelltinden er med på å skape store kontraster i landskapsrommet.

Meget stor verneverdi ****

Friluftsliv

Nedbørfeltet til Beiarelva har store verdier knyttet til friluftslivet. Gjennom Tollådalen og Tverrådalen ligger viktige innfallspor til Saltfjellet – Svartisen nasjonalpark.

I Gråtådalen er det lett tilgjengelige grotteturmuligheter for folk flest, noe en ikke finner mange andre steder i Norge. En grotte er oppmerket, mens det i Løvstadgrotta har vært tilbud om guiding, underjordisk båttur m.m. I Tollådalen er det guidete turer ned i Tollåurda, ved fossen. Soløymarka og Leirvika er et interessant område for fuglestudier, og det er badeplasser, samt turområder m/stinett i deltaområdet.

Beiarelva er en nasjonalt viktig laks- og sjøørretelv med ypperlige muligheter for fiske.

Meget stor verdi ****

Kulturmiljø

Det er om lag 70 funnsteder og faste kulturminner fra førhistorisk tid i området. De fleste av disse er lokalisert ved eller i tilknytning til vassdraget, både i dagens bebygde områder og i utmark. De eldste sporene etter bosetting langs vassdraget er flere løsfunn fra yngre steinalder spredt i området. Disse funnene representerer trolig en bosetting i området fra denne tida, og registreringer vil kunne påvise boplasser. Videre finnes det gravhauger og fangstgraver fra jernalder i Beiardalen og i fjellet, samt løsfunn fra jernalder og middelalder spredt i dalen. De fleste fangstgravene finnes omkring Ramsgjelvatnet, Tindåga og Tollåga i fjellet øst for Beiarelva. Disse kulturminnene vitner om en etablert fast bosetting i området, samt bruk av utmarksressursene i denne perioden.

Det er mange samiske kulturminner langs vassdraget og området omkring. Disse kulturminnene er både spor etter bosetting knyttet til reindrift og bofaste samer, i tillegg til flere områder med graver og hellige steder. Før nyryddingene i 1820-åra var det få gårder i øvre del av Beiardalen. Det er først og fremst den samiske befolkningen som fram til denne tida er kjent som brukere av dette området samt fjellet ovenfor. Det går en tradisjonell flyttvei for rein øverst i Tollådalen. Blant steder for hovedleire skal Stabbursdalen, Tverrådalen, Troli, Gråtådalen og Kyskmo nevnes. Reinsamleplasser er kjent i Stabbursdalen, Storbjørdlia, Voldlia, Tollådalen, Gråtådalen, på Trolid og ved Store Gåsvatn. I disse områdene finnes det spesielt mange spor etter bosetting i forbindelse med reindrift, men også andre steder finnes det spor etter gammer, teltleire, stabbur osv. Trolidtraktene var hovedområde for boplasser brukt av flyttsamer. På flere av de ovennevnte stedene er det dessuten registrert graver, og det skal etter tradisjonen være en samisk gravplass på sørsiden av Ramskjellind. I tillegg er det registrert samiske offersteiner på Rengård og i Tollådalen. Også Stalloroggi er nevnt som mulig samisk offersted. I tillegg til dette ble mange av småbrukene i øvre del av dalen ryddet og tatt i bruk av en bofast samisk befolkning på 1800-tallet, side om side med den norske befolkningen. Kulturminnene representerer den samiske bruken av og bosettinga i området over tid.

Av nyere tids kulturminner finnes det flere interessante bygninger fra 1800-tallet, slik som fjøs, mølle, smie og seterbu spredt i dalen. Videre finnes det mange tufter og kulturlag knyttet til gårdsbebyggelse, veteplasser, steinbrudd og steinsliperi for brynestein. Disse kulturminnene, sammen med de samiske, speiler bosetting og næringsvirksomheten langs vassdraget i nyere tid. Trolig finnes det også spor etter flere møller, samt etter sagbruk og en omfattende tjærebrenning, især i øvre deler av dalen. Gamle båtbyggersteder finnes nederst i vassdraget, ved utløpet av elva. Det er knyttet muntlig tradisjon til mange steder langs vassdraget.

Det er svært store kulturminneinteresser langs vassdraget. Kulturminnene i området speiler ulike befolkningsgruppers bosetting og bruk av området gjennom svært lang tid, fra steinalder og fram til i dag. Ikke minst er det svært mange interessante spor etter samisk bosetting. Det er også andre viktige kulturminner i området slik som forhistoriske kulturminner og kulturminner fra bosetting og næringsvirksomhet i nyere tid.

Meget stor verneverdi ****

Samiske interesser

Det er viktige samiske interesser av mange slag i nedbørfeltet, men det foreligger ingen nærmere beskrivelse av disse.

Landbruk

Jord- og skogbruk

Nedbørfeltet omfatter ca. 120 000 daa produktivt skogareal og ca. 12 000 daa dyrket mark.

Mesteparten av jord- og skogbruksarealene i kommunen inngår i nedslagsfeltet til Beiervassdraget. All dyrka jord blir drevet av ca. 85 driftsenheter, og melk- og kjøttproduksjon basert på grasproduksjon er den vanligste driftsformen.

Mesteparten av det produktive skogarealet som ligger i nedbørfeltet vurderes som drivbart.

Hogstklassefordeling og treslags sammensetning gjør at bare en del av beregnet tilvekst på ca. 20 000 m³ kan utnyttes. Årlig avvirkes det omlag 5 000 m³ for salg. Det er fortsatt aktuelt med videre skogsveibygging i deler av skogarealene. Årlig bygges det et par kilometer skogsveier.

Meget stor verdi ****

Reindrift

Nedbørfeltet ligger i sin helhet innenfor Saltfjellet reinbeitedistrikt, som har 7 driftsenheter og 20 reineiere. Beiarelva danner en naturlig grense mellom ulike årstidsbeiter. Distriktet har gode sommerbeiter, mens lavbeiter er begrensende faktor for distriktet. Alle årstidsbeiter er representert i nedbørfeltet. Lavbeitet i nedre del av vassdraget er en del av et kystnært vinterbeiteområde ut mot Misvær fjorden. Dette området brukes også på sein høst. Området rundt vassdraget brukes som vårbeite, og med et viktig kalvingsområde i Tollådalen. Høyereliggende deler av feltet berører distriktets sentrale sommerbeiteområde inn mot Saltfjellet. Over Tollåga går det flere viktige drivingsleier og reinen trekker på flere steder naturlig over og langsetter hovedvassdraget og sidevassdraget innen hele vassdraget.

Meget stor verdi ****